

К. Охан,

әскери және арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты (ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)

ЖАРЫЛҒЫШ ҚҰРЫЛҒЫЛАР МЕН ЖАРЫЛҒЫШ ЗАТАРДЫ ІЗДЕУ, ТАБУ КЕЗІНДЕГІ ПО-НЫҢ ЖЕКЕ ҚҰРАМЫНЫҢ ӨРЕКЕТ ЕТУ ТАКТИКАСЫ

Бүгінгі күні бұқаралық ақпарат құралдарынан естіп отырғанымыздай әлемнің әр жерлерінде болып жатқан жарылыстардың әсерінен қаншама жазықсыз адамдардың әлімдері мен елдің экономикасына едәуір шығындар келтіретін ланкестік топтардың жарылғыш заттар мен жарылғыш құрылғыларды көптеп қолданулары соның бір айғағы деп есептеуге болады. Мысалға алатын болсақ, қазіргі уақытта кейбір террорлық ұйымдар адамдардың (кәбінесе қызбалдарды) бастарын айналдырып, денелеріне жарылғыш құрылғыларды орнатып, әздерінің ойлаған мақсаттарына жетуде. Сондықтан Ішкі істер органдарының қызметкерлері жұмыс барысында егер де жарылғыш заттары мен жарылғыш құрылғыларды байқап қалған сәттерінде қандай іс-әрекеттер жасау керек екендігі, сондай-ақ жарылғыш заттар мен жарылғыш құрылғылардың түрлері, оларды қалай табу жолдары мен залалсыздандыру тәсілдері осы мақалада қарастырылды.

ПО кезекші полиция қызметкері жарылыс қаупі тәну хабарын алысымен ол туралы ПО бастығына жедел хабарлауы міндет, ол болған жерге арнайы полиция қызметкерлерін жібереді. Қылмыс жасалғанда қолданылатын шаралардан террорлық акт жағдайындағы қауіпсіздік шараларын ұйымдастырып, жоспарлау шаралары өзгеше болып келеді. Жоспардың басты міндеті — азаматтар қауіпсіздігін қамтамасыз ету, ал меншікті қорғау екінші кезектегі іс болып табылады: терроршыларды анықтау мен ұстау — полиция қызметкерлерінің тікелей міндеті. Бомбалау қаупі тәну туралы хабар алушының іс-әрекеті кейінгі оқиғалар тізбегінде басты орын алады. Жарылыс қаупі тәну туралы хабар келіп түскенде кезекші, ол туралы жоғарғы тұрған органға хабарлауы тиіс, терроршыларға еш уақытта сенбеуі керек, әңгіме қай жерден жүргізіліп тұрғанын анықтау мақсатында телефон соғушының кәпке дейін телефон құлағын қоймай тұруына барынша күш салуға тиіс, фамилиясын, аты-жөнін сұрауға тиіс (ол туралы бұқаралық ақпарат құралдарына хабарланатынын, хабарлағаны үшін марапатталатынын, оның әрекеті әйгіленбейтінін т. с. с. айту мақсатында), қайтадан телефон шалуын сұрауы, мүмкіндігінше әр сөзін жазып алған дұрыс (объектіге қауіп туғызған адамға қажетті немесе шартты белгінің болуы мүмкіндігінен жазып алған аса маңызды) мұны магниттік таспа кәмегімен жазғаны дұрыс, телефон әңгімесінің басталу уақыты мен соңын тізімге тіркеп қойғаны жән.

Егер телефон соғушы жарылыс құралының қай жерде екендігін, жарылыс уақыты анықталмаса кезекші міндетті: телефон соғушыдан хабарлауды әтіну, жарылыс нәтижесінде ғимараттағы кінәсіз азаматтардың шапа шәгуі мүмкін екендігін айту, әңгіме қай жерде жүргізіліп тұрғанын түсінік беруші жұмыс істеп тұрған мотордың дыбысына, трубкадағы музыканың естілуіне, басқа да шуларға бейтаныс, белгілі бір нәрсеге тән дыбыстарға назар аударғаны жән, дауыстың ер адамдікі, әйелдікі екендігін анықтау, сәйлеуші тілінің ерекшелігіне, әзін-дік мәнеріне назар аудару, егер мүмкін болса, айтушысының мекен-тұрағын анықтап, оны шұғыл түрде тоқтатуға, әңгімелескеннен соң барлық хабарды органның басшысына жеткізіп әңгіме туралы қысқаша есеп жазғаны жән, жарылыс шамаланған жерге алынған хабарды бас-қа жұмыскерлерге жеткізбеу үшін объектіге жауапкерлерді ескертуге.

Практика көрсеткендей ішкі істер органдары бомбалау қауіптілігі туралы көптеген хабарламалар алады, сондықтан кезекшіде мұндай жағдайда негізге алатын әрекеттерінен оларды бағалау тәсілдер жазылған. Ереже кітапшалар болуға тиіс. Немесе қауіпті әзіл екеніне қарамай осыған сәйкес іс-қимылға баруға мүмкіндік береді.

Жарылғыш заттар мен жарылғыш құрылғыларды іздестіру-іздеу жүргізілетін объектілердің сипатының ерекшеліктеріне орай жүргізілетін белгілі бір іс-әрекеттер жүйесін қамтитын жан-жақты ойластырылған операция.

Жарылғыш заттар мен жарылғыш құрылғыларды іздестірудің үш негізгі әдісі бар: бәгеуші іздестіру, алдын алушы іздестіру, қарсы әрекетті іздестіру.

Алайда іздестіру әдісіне қарамастан оның басты мақсаты — жарылғыш құрылғылар мен оның компоненттерін табу.

Бәгеуші іздестіру — жарылғыш құрылғылар мен жарылғыш заттарды табу мақсатында жекелеген адам мен оның бұйымдарын тексерістен өткізу. Жеке адамды немесе оның заттарын тексерудің мәні — жеке адамда жарылғыш заттар немесе жарылғыш құрылғылар табу мақсатында мәжбүрлікпен өткізілетін тінту болмаса тексеріс жүргізу. Тексеруді тек қана соған өкілеттілігі бар тұлға ғана, куәлардың қатысуымен жүргізе алады.

Тексеріс жүргізілетін жағдайлар: жекелеген адам құқық бұзушылық үстінде ұсталғанда, азаматтық киімінде немесе заттарында қалған іздерден оның құқық бұзғандығының белгілері байқалса, кәзімен кәргенде, нақты заң бұзушы ретінде белгілі бір адамды кәрсеткенде, техникалық бақылау құралдарының кәрсеткіші бар болғанда, тексеріс заңмен тікелей қарастырылғанда.

Жеке адамды, оның заттарын тексеру-едәуір уақыт алатын жұмыс.

Сондықтан қазіргі кезде бәгеуші іздестіруді жүргізу үшін ішкі істер органдарының қызметкерлері қол детекторлары мен арқаларды қолданады.

Қол детекторын пайдаланғанда ішкі істер органдарының қызметкері құралдың алдыңғы жағын адамның киімі мен денесімен немесе оның мүлкінен жүргізіп өтеді. Детекция жағдайында құрал дыбыстық немесе жарық белгісін (сигналын) береді.

Әуе кемесінде (ұшақтарда) жарылғыш құрылғылар табу мақсатында жеке адамның мүлкі сәуле (рентген) жүйесі арқылы жүргізіледі. Ол сондай-ақ зат-мүлікті мұқият әрі тез тексеру қажет болғанда пайдаланылады.

Жарылғыш заттар қолға ұстап жүретін кез келген сәмкелерде, сондай-ақ арнайы жапсырып алған адам денесінде болуы мүмкін, оны түріне қарап басқа заттардан айыру қиын. Алайда әр заттың өзіне тән белгілі бір физикалық және химиялық ерекшеліктері бар. Осыған орай бәгеуші іздестіруді жүргізетін жеке құрам қызметкерлерінің кәсіби даярлығының жоғары деңгейде болуының маңызы зор.

Алдын алушы іздестіру үш жағдайда жүргізіледі:

1. Қандай да бір шараны: съезді, конференцияны, жиындарды, митингі т. б. қамтамасыз ету үшін алдын ала (профилактикалық) жүргізілетін шара. Мысалы, конференция өткізерде ол өткізілетін жер, оған қатысатын тұлғалардың мекендейтін және тамақтанатын орындары тексеріледі. Мұндайда күштерді, іздестіруді ұйымдастыруға тиімді етіп бөлу қажет.

2. Ланкестік (террорлық) актілерді болдырмау тәсілі ретінде. Ол үшін жолдар жабылып, кәліктер мен ондағы жолаушылар, ғимараттар т. б. болған немесе алынған мәліметтің негізінде жоспарланған акт тексеріледі.

Жарылғыш құрылғылар алдын ала іздестірумен байланысты шаралар негізінде белгілі бір жерде жарылғыш заттар болуы мүмкіндігі жайлы алынған мәліметке орай ланкестік (террористік) актілер болдырылмайды.

3. Қауіпсіздік шарасы ретінде.

Мұндай мәліметті тексеруге құқық қорғау органдары кәп уақытты шығындайды.

Қазіргі кезде кәптеген кәсіпорындар, фирмалар, ғимараттар мен айналасындағы аумақтарда жиі алдын ала іздестірулер жүргізеді.

Қарсы әрекетті іздестіру «бомба қауіпі» жайлы ақпарат (сигнал) алынғанда жүргізіледі. Объектідегі жұмыс жасап жатқан тұлғаларға жарылғыш құрылғылар іздестіру жүргізіліп жатқанын хабарлау қажет. Азаматтарға телефонмен жасалған хабарламаның бар болғаны біреудің орынсыз қиялдағы екендігін, бірақ та оны ескермеуге болмайтындығын, сондықтан аумақты (территорияны) тексеру қажеттігін ұғындыру қажет. Жарылғыш құрылғылар қарсы әрекетті іздестіру барысында кеңселердің, кәсіпорындардың, мекемелердің бәлмелері мұқият тексеріледі, әсіресе, әжетханаларға, қоймаларға, қосалқы бәлмелерге т. с. с. кәп кәңіл бәлінеді.

Жарылғыш құрылғылар мен жарылғыш заттар іздестіру үшін құрылған арнайы оперативті-техникалық топта жарылғыш заттар тауып, залалсыздандыратын арнайы техникалық құралдары болуы тиіс. Қазіргі кезде жарылғыш заттар мен жарылғыш құрылғылар табуға жүз пайыз кепілдік беретін құрал жоқ. Барлық бар приборлардың белгілі бір деңгейдегі кем-шілік тұстары бар, олар бір жарылғыш заттар оңай тапса, екіншісін таба алмай қалуы мүмкін, өйткені химиялық құрамы жағынан ұқсас заттарға жалған белгі (сигнал) беріп, шинайы жарылғыш

заттар мүлт жіберуі мүмкін. Бірқатар тексеру-іздігіру құралдары, жарылғыш заттар іздестіруге емес, шақыру құралдарын табуға (металл бәліктері, электроника т. б.) ар-налған. ПО қызметкерлеріне жарылғыш заттар немесе оған ұқсас затты тапқан жағдайда оған жақындауына, оны қолына ұстауына немесе орнын ауыстыруына (мамандар келгенше) үзілді-кесілді тыйым салынады.